صحابه ڪرام جي

هڪ خوبصورت تمنا

07-June-2023

هفته وراه د سُنُّتو ډکه اِجتِماع کښې کیدونکے

د سُنُّتو ډك بیان

(For Islamic Sisters)

7 جون 2023ء تي اسلامي ڀينرن جي هفتيوار اجتماع ۾ ٿيڻ وارو بيان

صحابہ کرام جي هڪ خوبصورت تمنا

هن بيان ۾ اوهان ڄاڻي سگهنديون......!

✿... انبياءِ ڪرام عَلَيهِمُ السَّلَام جون مبارڪ دعائون

✿... اُمتِ مُسلمہ جي ترقي جو اصل رستو

✿... وقت جو بادشاھ فقير جي قدمن ۾

✿... نيڪ ماڻهن جون ڪجھ مبارڪ عادتون

پيشڪش

اَلمَدِينَةُ العِلمِيہ (اسلامڪ ريسرچ سينٽر)
(شعبہ بياناتِ دعوتِ اسلامي)
ترجمو: ٽرانسليشن ڊيپارٽمنٽ (دعوتِ اسلامي)

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ

اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ؕ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ؕ

اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ الله — وَعَلٰى اٰلِكَ وَاَصْحٰبِكَ يَا حَبِيْبَ الله

اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ الله — وَعَلٰى اٰلِكَ وَاَصْحٰبِكَ يَا نُوْرَ الله

دُرود شريف جي فضيلت

حضرت سَهل بن سعد رَضِیَ اللہ عَنْہ کان روايت آهي ته هڪ ڏينهن نبي ڪريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ٻاهر تشريف وٺي آيا، هن موقعي تي حضرت ابو طلحه انصاري رَضِیَ اللہ عَنْہ اڳتي وڌي ڪري عرض ڪيو: يارسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم! منهنجا ماءُ پيءُ اوهان تي قربان، اڄ چهري مبارڪ تي خوشي جا آثار معلوم ٿي رهيا آهن. پياري آقا، مديني واري مصطفٰي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم فرمايو: بيشڪ هاڻي هاڻي جبريلِ امين عَلَيْهِ السَّلَام مون وٽ آيا ۽ انهن عرض ڪيو: اي محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جنهن اوهان تي هڪ ڀيرو دُرودِ پاڪ پڙهيو، الله پاڪ ان جي نامهءِ اعمال ۾ 10 نيڪيون لکندو ۽ 10 گناهه مِٽائيندو ۽ 10 درجات وڌائي ڇڏيندو.[1]

اُن پر درود جن کو کسِ بے کساں کہیں | اُن پر سَلام جن کو خَبَر بے خَبَر کی ہے[(2)]

وضاحت: اهي پيارا آقا، مديني وارا مصطفٰي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن کي بي سهارن جو سهارو چيو ويندو آهي، جيڪي هر بي خبر جي خبر رکڻ وارا آهن، انهن تي دُرود ۽ سلام هجن.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب   صَلَّى اللهُ عَلٰى مُحَمَّد

---

1 ... حلية الاولياء، جلد:1،صفحه:120

2 ... حدائقِ بخشش، صفحه:209۔

بيان ٻڌڻ جون نِيّتون

حديثِ پاڪ ۾ آهي: اَلنِّيَّةُ الْحَسَنَةُ تُدْخِلُ صَاحِبَهَا الْجَنَّةَ يعني سچي نيت ٻانهي کي جنت ۾ داخل ڪري ڇڏيندي آهي. (1)

پياريون اسلامي ڀينرون! سنين سنين نيتن سان ثواب وڌي ويندو آهي. اچو! بيان ٻڌڻ کان پهريان سنيون سنيون نيتون ڪري وٺون ٿيون، مثال طور نيت ڪريو! ❁ رضاءِ الٰهي جي لاءِ مڪمل بيان ٻڌنديس ❁ اَدَب سان ويهنديس ❁ بيان دوران سُستي کان بچنديس ❁ پنهنجي اِصلاح جي لاءِ بيان ٻُڌنديس ❁ جيڪو ٻُڌنديس، اهو ٻين تائين پهچائڻ جي ڪوشش ڪنديس.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب صَلَّى اللّٰهُ عَلٰى مُحَمَّد

صحابہ ڪرام جي هڪ خوبصورت تمنا

حضرت نجاشي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه جيڪو حبشہ جو بادشاهه هيو، ۽ انهن پياري آقا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي ظاهري زندگي ئي ۾ ڪلمو پڙهڻ جي سعادت حاصل ڪئي، هي پاڻ تہ ڪنهن سبب جي ڪري بارگاهه رسالت ۾ حاضر نہ ٿي سگهيا، البتہ هڪ ڀيري انهن پياري آقا، مڪي مدني مصطفيٰ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي خدمت ۾ 70 افراد تي مشتمل هڪ وفد موڪليو، هي ماڻهو جڏهن بارگاهه رسالت ۾ حاضر ٿيا تہ الله پاڪ جي آخري نبي، رسول هاشمي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ انهن جي سامهون سوره ياسين جي تلاوت فرمائي. انهن جڏهن زبان مصطفيٰ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ مان ربّ العالمين جو ڪلام ٻڌو تہ انهن تي رقت طاري ٿي وئي ۽ زارو قطار روئڻ لڳا. اهڙي پُرسوز تِلاوت ۽ پُرتاثير ڪلام ٻڌي ڪري انهن جون دليون روشن ٿي ويون ۽ هي سيئي ڪلمو پڙهي مسلمان ٿي ويا.

---

[1]... مسند فِردَوس، جلد:4، صفحہ:305، حديث:6895۔

جڏھن ھي خوش نصيب حضرات صحابيت جو شرف ماڻي واپس حبشہ پھتا تہ اُتان جي غير مسلمن انھن کي طعنا ڏنا. ان تي خوشنصيب صحابہ کرام عَلَيْهِم الرِّضْوَان غيرمسلمن کي جواب ڏنو، اللہ پاڪ انھن جو اھو جواب قرآن ڪريم ۾ ذڪر فرمايو، ارشاد ٿئي ٿو:

وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ الْحَقِّ ۙ وَنَطْمَعُ اَنْ يُّدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۸۴﴾

(پاره:7،سورۃ مائده:84)

ترجموڪنزالعرفان: ۽ اسان کي ڇا آھي تہ اسان اللّٰہ تي ۽ ان حق تي ايمان نہ آڻيون جيڪو اسان وٽ آيو ۽ اسان لالچ ڪيون ٿا تہ اسان کي اسان جو رب نيڪ ماڻھن سان گڏ (جنت ۾) داخل ڪري ڇڏي

يعني اسان اللہ پاڪ ۽ ان جي سچي ۽ آخري رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ تي ايمان ڇو نہ آڻيون؟ جڏھن اھو حق اسان وٽ اچي ويو ۽ اسان ان کي سچاڻي بہ ورتو، پوءِ ايمان آڻڻ ۾ رڪاوٽ ڪھڙي آھي؟ (اي غيرمسلمو! توھان اسان جي اسلام قبول ڪرڻ تي اعتراض ڪيو ٿا جڏھن تہ) اسان جو حال ھي آھي جو اھي خوش نصيب صحابہ ڪرام عَلَيْهِم الرِّضْوَان جيڪي اسان کان پھريان ايمان ڪٺي آيا. انھن اسان کان وڌيڪ نيڪيون بہ ڪيون، اسان کان پھريان ايمان آنداڻون، انھن اسان کان پھريان اسلام جي تمام گھڻي خدمت ڪري ترقي بہ ڪري چڪا، افسوس! اسان پھريان ايمان قبول نہ ڪري سگھياسين، اسان انھن جي برابر نيڪيون نہ ڪري سگھياسين، ھاڻي تمنّا آھي تہ ڪاش! اللہ پاڪ پنھنجي رحمت کان اسان کي انھن ۾ شامل فرمائي، ڪاش! اسان جوشمار انھن نيڪ ٻانھن ۾ تي وڃي.[1]

[1] ... تفسير نعيمى، ج۷، ص۲۷ و ۲۹ خُلاصةً

سُبْحٰنَ اللہ! پياريون اسلامي ڀينرون! غور فرمايو! ڪيتري پياري خواهش آهي، ڪيتري نرالي تمنّا آهي تہ ڪاش! الله پاڪ اسان کي اسان کان پهريان وارن نيڪ ماڻهن ۾ شامل فرمائي. الله پاڪ کي انهن نئين مُسلم صحابہ ڪرام عَلَيْهِم الرِّضْوَان جو هي جواب، انهن جا هي پيارا جملا ۽ انهن جي هي خوبصورت تمنّا اهڙي پسند آئي جو ربّ ڪائنات قرآن ڪريم ۾ ان کي ذڪر فرمايو ۽ سندن هن تمنّا کي قبوليت سان سرفراز ڪندي فرمايو:

فَاَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوْا جَنّٰتٍ تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِیْنَ فِیْهَاؕ وَ ذٰلِكَ جَزَآءُ الْمُحْسِنِیْنَ(۸۵)

(پاره:7،سورة مائده:85)

ترجمو ڪنزالعرفان: پوءِ الله انهن جي هن چوڻ جي بدلي انهن کي اهي باغ عطا ڪيا جن جي هيٺان نهرون جاري آهن، هميشہ انهن ۾ رهندا ۽ هي نيڪ ماڻهن جي جزا آهي.

مشهور مفسر حڪيم الامت، مفتي احمديار خان نعيمي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه هن آيت ڪريمہ جي حوالي سان فرمائن ٿا: هن آيت مان معلوم ٿيو تہ چڱن جو ساٿ ۽ نيڪوڪارن ۾ داخل ٿيڻ الله پاڪ جي وڏي نعمت آهي، وڏيڪ هي بہ معلوم ٿيو تہ الله پاڪ غفور ۽ رحيم آهي، چاهي تہ هڪ چڱي لفظ جي صدقي سيئي گناه بخشي ڪري جهنمي کي جنتي بڻائي ڇڏي، ڏسو! انهن نئين مسلمان صحابہ ڪرام عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان (پنهنجي دل جي تمنّا جو اظهار ڪندي) صرف ايترو چيو:

وَ نَطْمَعُ اَنْ یُّدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصّٰلِحِیْنَ(۸۴)

(پاره:7،سورة مائده:84)

ترجمو ڪنزالعرفان: ۽ اسان لالچ ڪيون ٿا تہ اسان کي اسان جو رب نيڪ ماڻهن سان گڏ (جنت ۾) داخل ڪري ڇڏي

الله پاڪ کي انهن جي اها ڳالھ پسند اچي وئي ۽ رب ڪريم انهن کي جنت جو وارث بڻائي ڇڏيو.

یَااللّٰہُ! یَارَحْمٰنُ!	یَاحَنَّانُ! یَامَنَّانُ!
بخش دے بخشے ہوؤں کا صدقہ	یااللہ! مری جھولی بھر دے
واسطہ نبیوں کے سروَر کا	واسطہ صدّیق اور عمر کا
واسطہ عثمان و حَیدر کا	یااللہ! مری جھولی بھر دے
سائل ہوں میں تیری وِلا کا	پھیر دے رُخ ہر رنج و بلا کا
واسطہ شاہِ کرب و بلا کا	یااللہ! مری جھولی بھر دے

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیْب صَلَّی اللّٰہُ عَلٰی مُحَمَّد

انبياءِ ڪرام عَلَيْهِمُ السَّلَام جون مبارڪ دعائون

پياريون اسلامي ڀينرون! اسان قرآن ڪريم جون ڪجھ آيتون ۽ انهن جي ضمن ۾ بيان ٿيڻ وارو هڪ واقعو پڙهڻ جي سعادت حاصل ڪئي، انهن آيتن ۾ سکڻ جون ڪيئي ڳالهيون آهن، ڪيئي سبق موجود آهن، البته هڪ نهايت اهم نڪتو جنهن تي خاص طور اڄ اسان کي غور ڪرڻو ۽ ان کي سمجهڻو آهي، اهو انهن نئين مسلمان صحابہ ڪرام عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان جي هي خوبصورت تمنا آهي:

وَ نَطْمَعُ اَنْ يُّدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۸۴﴾ (پاره:7،سورة مائده:84)	ترجموڪنزالعرفان: ۽ اسان لالچ ڪيون ٿا ته اسان کي اسان جو رب نيڪ ماڻهن سان گڏ (جنت ۾) داخل ڪري ڇڏي

هي اهڙي ڪمال جي، اهڙي بي مثال تمَنّا آهي جو ان جا جيترا فضائل بيان ڪيا

وجن، ان جون جيتريون برڪتون بيان ڪيون وڃن گهٽ آهن، ان بي مثال تمنّا جي اهميت جو اندازو هتان ئي ڪان لڳايو تہ انبياءِ ڪرام عَلَيهِمُ السَّلَام......!! ڪائنات جون سيني ڪان بلند ترين هستيون آهن....!! انهن ڪان وڌيڪ ڪير نيڪ، انهن ڪان وڌيڪ ڪير متقي، انهن ڪان وڌيڪ ڪو پرهيزگار، انهن ڪان وڌيڪ الله پاڪ جو قرب رکڻ وارو ڪو ٿي ئي نٿو سگهي، ان جي باوجود انبياءِ ڪرام عَلَيهِمُ السَّلَام عاجزي ڪندا، الله پاڪ جي بارگاهہ ۾ هي دعا ڪندا هئا تہ موليٰ! اسان کي اسان کان پهريان وارن ماڻهن ۾ شامل فرماءِ.

مثلاً الله پاڪ جي نبي حضرت يوسف عَلَيهِ السَّلَام بارگاهِ الٰهي ۾ عرض ڪيو:

وَّ اَلۡحِقۡنِىۡ بِالصّٰلِحِيۡنَ ﴿۱۰۱﴾ (پاره:13،سورة يوسف:101)	ترجمو ڪنزالعرفان: ۽ مونکي پنهنجي قرب جي لائق ماڻهن ۾ شامل فرماءِ.

اهڙي طرح حضرت سُليمان عَلَيهِ السَّلَام دعا ڪئي:

وَاَدۡخِلۡنِىۡ بِرَحۡمَتِكَ فِىۡ عِبَادِكَ الصّٰلِحِيۡنَ ﴿۱۹﴾ (پاره:19،سورة نمل:19)	ترجموڪنزالعرفان: ۽ مون کي پنهنجي رحمت سان پنهنجي انهن ٻانهن ۾ شامل ڪر جيڪي تنهنجي خاص قرب جي لائق آهن.

اهڙي طرح الله پاڪ جي نبي حضرت ابراهيم عَلَيهِ السَّلَام دعا ڪئي:

رَبِّ هَبۡ لِىۡ حُكۡمًا وَّاَلۡحِقۡنِىۡ بِالصّٰلِحِيۡنَ ﴿۸۳﴾ (پاره:19، سورة شعراء:83)	ترجموڪنزالعرفان: اي منهنجا رب! مون کي حڪمت عطا ڪر ۽ مون کي انهن سان ملاءِ جيڪي خاص تنهنجي قرب جي لائق ٻانها آهن.

الله اڪبر! پياريون اسلامي ڀينرون! اندازو لڳايو! نيڪ ماڻهن جي رستي تي

هلڻ جي خواهش ڪرڻ، نيڪ ماڻهن جي مشابهت اختيار ڪرڻ ڪيتري قدر اهم آهي. حضرت ابراهيم عَلَيه السَّلَام الله پاڪ جا نبي آهن، سندن خليل الله آهن، ابوالانبياء آهن، سڀني مخلوقات ۾ سڀني کان افضل هستي اسان جا آقا و مولىٰ مڪي مدني مصطفىٰ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ آهن ۽ پاڻ ڪريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ کان بعد سڀني کان وڌيڪ جيڪي افضل آهن اهي حضرت ابراهيم عَلَيه السَّلَام آهن پر غور ڪيو! ايترو بلند رتبو هجڻ جي باوجود حضرت ابراهيم عَلَيه السَّلَام دعا ڪهڙي فرمائي.؟

وَّاَلْحِقْنِیْ بِالصّٰلِحِیْنَ ﴿۸۳﴾ (پاره:19، سورة شعراء:83)	ترجموڪنزالعرفان: مون کي انهن سان ملاءِ جيڪي خاص تنهنجي قرب جي لائق بانها آهن.

يقيناً انبياءِ ڪرام عَلَيهم السَّلَام جون هي دعائون اسان جي تعليم جي لاءِ آهن، انهن ۾ اسان کي هي سيکاريو ويو آهي ته صالحين يعني نيڪ ماڻهن جي رستي تي هلڻ، انهن جي مشابهت اختيار ڪرڻ الله پاڪ وٽ گهڻو محبوب آهي.

پياريون اسلامي ڀينرون! اڄ جي دور ۾ معاشرو جنهن رستي جو مسافر بڻجي چڪو آهي، اهڙي حالات ۾ هي خواهش دل ۾ وڌائڻ جي گهڻي ضرورت آهي، اسان سڀني جي دل ۾ هي تمنا ضرور هجڻ گهرجي ته ڪاش!

وَنَطْمَعُ اَنْ یُّدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصّٰلِحِیْنَ ﴿۸۴﴾ (پاره:7،سورة مائده:84)	ترجموڪنزالعرفان: ۽ اسان لالچ ڪيون ٿا ته اسان کي اسان جو رب نيڪ ماڻهن سان گڏ (جنت ۾) داخل ڪري ڇڏي

اُمّتِ مسلم جي ترقي جو اصل رستو

پياريون اسلامي ڀينرون! هڪ وقت هيو مسلمان تعداد ۾ گهٽ هئا پر عروج هيو ۽ ترقي ۽ ڪاميابي هر ميدان ۾ سندن مقدر بڻجي پر افسوس! اڄ مسلمان

ڪروڙن، اربن جي تعداد ۾ آهن پر غير مسلم هر هنڌ غالب آهن، سڄي دنيا ۾ مسلمان تقريباً هر هنڌ ئي تَنزُّلي جو شڪار آهن. هن سڄي صورت حال جو اصل بنيادي سبب اهو ئي آهي تہ اڄ مسلمانن پنهنجي اسلاف(پهريان جي بزرگانِ دين، الله پاڪ جي نيڪ ٻانهن) جو رستو ڇڏي ڪري غير قومن کي پنهنجو آئيڊيل بڻائي ڇڏيو آهي پر ياد رکو! اُمتِ مُسلمہ ٻين سڀني قومن کان مختلف آهي:

اپنی ملت پر قیاس اَقوامِ مغرب سے نہ کر | خاص ہے ترکیب میں قومِ رَسُولِ ہاشمی

يعني اُمّتِ مسلمہ جو مزاج ٻين تمام قومن کان مختلف آهي، اسان دنيا جي ڪنهن بہ معاشري. ڪنهن بہ قوم، ڪنهن بہ ملڪ کي پنهنجو آئيڊيل بڻايون، اسان هرگزهرگز ترقي نہ ڪري سگهنداسون؟ ڇو....!! ان ڪري جو اُمّت مسلمہ جي تَرّقي جو رستو ٻيو آهي، ٻين قومن جي ترقّي جو رستو ٻيو آهي.

هي ڳالهہ نهايت اهم، سمجهڻ ۽ ذهن ۾ ويهارڻ جي آهي تہ اسان جو ۽ ٻين قومن جو رستو بہ مختلف آهي، منزل بہ مختلف آهي. شايد دنيا جون ٻين قومن کي انهن جي مستقبل ۾ ترقّي ملي ويندي هوندي پر اُمت مسلمہ جي ترقي مستقبل ۾ نہ بلڪ ماضي ۾ آهي، هميشہ ياد رکو! اسان جيترو پنهنجي ماضي جي طرف وڌنداسين، اسان کي اوتري ترقي ملندي.

ڏسو! برصغير ۾ مسلمان غلامي جي زندگي گذاري رهيا هئا. مسلمان ظُلم جي چڪيءَ ۾ پسجي رهيا هئا. مُسلسل تنزُّلي جو شڪار هئا. ڊاڪٽر اقبال ان تنزلي جا سبب بيان ڪندي لکي ٿو:

کس کی آنکھوں میں سمایا ہے شعارِ اَغیار؟ | ہو گئی کس کی نگہ طرزِ سلف سے بیزار؟
حیدری فقر ہے، نے دولتِ عثمانی ہے | تم کو اَسلاف سے کیا نسبتِ روحانی ہے؟

يعني مسلمان جيڪي غلامي جي چڪي ۾ پسجي رهيا آهن، مسلمان جيڪي تنزُلي جو شڪار ٿيا آهن، ان جو سبب اصل ۾ هيءُ آهي تہ انهن پنهنجي اسلاف جو رستو ڇڏي ڏنو، غير قومن ڪي ڏسڻ شروع ڪيو. جڏهن سچائي هي آهي تہ اُمَّت مسلمہ پنهنجي ترڪيب، پنهنجي مزاج ۾ بين تمام قومن کان مختلف آهي، تنهنڪري ❁ مسلمان ڪي هيءُ ناهي ڏسڻو تہ فلاڻي ملڪ ۾ ڇا ٿي ٿو، مسلمان ڪي هيءُ ڏسڻو آهي غوث پاڪ رَحمةُ اللہِ علیہ ڪيئن زندگي گذاريندا هئا. ❁ مسلمان ڪي هيءُ ناهي ڏسڻو تہ اڄ دنيا ۾ ٽريڊ ڇا هلي رهيو آهي، مسلمان ڪي هي ڏسڻو آهي تہ داتا حضور، خواجہ اجمير، اعليٰ حضرت وغيره اولياءِ ڪرام، اللہ پاڪ جا نيڪ ٻانها ڪيئن زندگي گذريندا هئا. مطلب تہ: مسلمانن جڏهن بہ ترقي ڪئي آهي، پنهنجي اسلاف جو رستو اپنائي ئي ڪئي آهي ۽ آئنده جڏهن جڏهن ترقي ڪندا، پنهنجي اسلاف جو رستو اختيار ڪري ئي ڪندا. ان کان علاوه اسان وٽ ترقي ۽ ڪاميابي جو ٻيو ڪوبہ رستو ناهي. انهيءَ ڪري اڄ هن ڳالھ جي سخت ضرورت آهي تہ اسان پنهنجي اسلاف ڪي پنهنجو آئيڊيل بڻايون، انهن جي نقش قدم تي هلڻ، انهن جهڙي طرز زندگي اپنائڻ، انهن جهڙو بڻجڻ جي شديد خواهش پنهنجي دل ۾ وڌايون، جيڪڏهن اها خوبصورت تمّنا اسان ڪي نصيب ٿي وڃي تہ يقين ڪيو! اسان جي دنيا سنورجي ويندي ۽ آخرت ۾ بہ ٻيڙو پار ٿي ويندو. اِنْ شَآءَاللّٰہُ الْکَرِیْم!

نيڪ ماڻهن کان مشابهت جا فضائل

اللہ پاڪ جي آخري نبي، رسول هاشمي صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم فرمايو: مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ يعني جيڪو جنهن قوم سان مشابهت رکندو آهي، اهو انهن ۾ شمار ٿيندو آهي. هڪ حديث شريف ۾ آهي: مَنْ اَعْجَبَهُ سَمْتُ رَجُلٍ فَهُوَ مِثْلُهُ يعني جنهن ڪي جنهن

شخص جو طريقو چڱو لڳي ٿو، اهو انهيءَ مثل آهي.

الله اڪبر! پياريون اسلامي ڀينرون! هنن حديثن تي باربار غور ڪيو! جنهن ڪي جنهن جو طريقو چڱو لڳي ٿو، اهو انهي جي مثل آهي.

تون جنهن سان محبت ڪرين ٿو انهيءَ سان گڏ رهندين

صحابي رسول، حضرت ابوذرغِفاري رَضِیَ اللّٰہ عَنْه هڪ ڀيري بارگاهِ رسالت ۾ عرض ڪيو: يارسول الله صَلَّی اللّٰہ عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ! هڪ ماڻهو آهي، اهو ڪنهن قوم سان محبت ڪري ٿو پر ان جهڙو عمل نٿو ڪري سگهي(ان جي متعلق ڇا حڪم آهي)؟ پياري نبي، رسول هاشمي صَلَّی اللّٰہ عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: اَنْتَ يَااَبَاذَرٍّ مَعَ مَنْ اَحْبَبْتَ يعني اي ابوذر! تون قيامت جي ڏينهن انهيءَ سان گڏ رهندين، جنهن سان محبت ڪرين ٿو.

نيڪ ماڻهن سان مشابهت جا ديني ۽ دنياوي فائدا

سُبْحٰنَ الله! پياريون اسلامي ڀينرون! غور فرمايو! الله پاڪ جي نيڪ ٻانهن جهڙو ٻڻجڻ جي خواهش ۽ ڪوشش ڪرڻ جي ڇا ته فضيلت آهي...!! عالم سڳورا فرمائن ٿا: ❁ نيڪ ماڻهن کي آئيڊيل ناهڻ سُنّتِ مصطفي صَلَّی اللّٰہ عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ تي هلڻ جو وسيلو آهي ❁ نيڪ ماڻهن کي آئيڊيل ناهڻ جي برڪت سان الله پاڪ جي خاص مدد ۽ نصرت ملندي آهي ❁ نيڪ ماڻهن کي آئيڊيل ناهڻ جي برڪت سان پياري آقا، مڪي مدني مصطفيٰ صَلَّی اللّٰہ عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي خصوصي شفقت نصيب ٿيندي آهي ❁ جيڪو نيڪوڪارن کي آئيڊيل ٻڻائيندو آهي، ان تي الله پاڪ جي رحمت وسندي آهي ❁ جيڪو نيڪوڪارن کي آئيڊيل ناهيندو آهي، ان جي، ان جي اهل و عيال، ايستائين جو ان جي پاڙيسرين جي به حفاظت ڪئي ويندي آهي ❁ جيڪو نيڪوڪارن کي آئيڊيل ٻڻائيندو آهي، ان جون دعائون قبول ٿينديون آهن ❁ نيڪ ماڻهن جو رستو اپنائڻ جي برڪت سان دنيا ۾ ڀلائي ❁

چڱي ۽ پاڪيزه زندگي ❁ نيڪ اعمال جي توفيق ❁ الله پاڪ جي معرفت ملندي آهي ❁ ۽ جيڪو خوش نصيب نيڪ ماڻهن کي آئيڊيل بڻائيندو آهي، ان کي قبر جي امتحان ۾ ثابت قدمي، محشر جي هولناڪين کان امان، پلصراط کان نجات ۽ جنت ۾ نيڪ ماڻهن جو پاڙو نصيب ٿيندو آهي. ڪنهن عربي شاعر ڇا ته خوبصورت ڳالهه ڪئي آهي:

اِنْ لَّمْ تَكُوْنُوْا مِنْهُمْ فَتَشَبَّهُوْا | اِنَّ التَّشَبُّهَ بِالْكِرَامِ فَلَاحٌ

ترجمو: جيڪڏهن توهان پاڻ نيڪ ناهيو ته نيڪ ماڻهن جي مشابهت اختيار ڪيو! بيشڪ نيڪ ماڻهن جي مشابهت اختيار ڪرڻ ۾ فلاح و ڪاميابي آهي.

وقت جو بادشاھ فقير جي قدمن ۾

شهنشاه اَورَنگ زيب عالمگير الله پاڪ جا نيڪ ٻانها، مغليه سلطنت جا عظيم بادشاه هيا، سيدي اعلي حضرت رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه سندن جي باري ۾ فرمايو آهي ته پاڻ پنهنجي وقت جا مجدد به هيا. هڪ ڀيري بادشاه اورنگ زيب عالمگير جي خدمت ۾ هڪ شخص حاضر ٿيو ۽ عرض ڪيو: بادشاه سلامت! مون کي خبر ملي آهي ته اوهان جي دربار ۾ اهلِ فن جي تمام گهڻي قدر ڪئي ويندي آهي؟ بادشاه فرمايو: ها! بلڪل اوهان سهي ٻڌو آهي، صاحبِ فن جي قدر ڪرڻ ۽ گهرجي ۽ اسان وٽ ڪئي به ويندي آهي. ان شخص عرض ڪيو: عالي جاه! مان بهروپيو آهيان، مون کي الله پاڪ هي صلاحيت ڏني آهي ته مان ڪابه شڪل اختيار ڪري سگهان ٿو ۽ مون کي سامهون وارو سڃاڻي به ناهي سگهندو(هي فن Intellegence agency يعني ملڪ جي خفيه ايجنسي جي لاءِ نهايت ڪارائتو آهي) بادشاه اورنگزيب ان جي ڳالهه ٻڌي ۽ فرمايو: صحيح آهي تون مونکي پنهنجو فن ڏيکار! جنهن ڏينهن تو اهڙو روپ اختيار ڪيو جو مان نه سڃاڻي سگهيس، ان ڏينهن مان توکي انعام ڏيندس. ان شخص ادب سان سلام ڪيو ۽

هليو ويو. ڪجھ ڏينهن گذريا، بادشاھ سلامت بيمار ٿي پيو، سڄي ملڪ ۾ خبر پکڙجي وئي. هڪ ڏينهن دربان بادشاھ سلامت جي خدمت ۾ اچي عرض ڪيو: عاليجاھ! اوهان جي بيمار هجڻ جي خبر ايران ۾ بہ پهچي وئي آهي، شاھِ ايران اوهان جي علاج جي لاءِ هڪ طبيب موڪليو آهي، جيڪو ٻاهر دروازي تي بيٺو آهي، اوهان حڪم ڏيو تہ مان ان کي اندر وٺي اچان. بادشاھ سلامت طبيب کي اندر اچڻ جي اجازت ڏني، ٿوري دير بعد هڪ طبيب صاحب درٻار ۾ داخل ٿيو، وڏو جبو پاتل، مٿي تي وڏي دستار ٻڌل، پنيان غلامن جي هڪ قطار جن جي مٿي تي دوائن جا ڪاٺن هئا، طبيب صاحب بادشاھ جي خدمت ۾ سلام عرض ڪيو، ادب سان هٿ چمڻ لڳو تہ بادشاھ سلامت مسڪرائڻ لڳا ۽ فرمايو: مان تو کي سڃاڻي ورتو آهي، تون طبيب ناهين، بلڪ اهو ئي ٻهروپيو آهين. ايترو ٻڌڻو هيو تہ ٻهروپيو شرمسار ٿي ويو ۽ ٻيهر ڪوشش ڪرڻ جو چئي هليو ويو.

ڪجھ ڏينهن گذريا عيدالفطر جو ڏينهن آيو، عيد جي نماز کان بعد ٻيهر درٻار لڳايو ويو، بادشاھ سلامت تخت تي تشريف فرما ٿيا، اردگرد جي ملڪن جا تحفا بادشاھ سلامت جي خدمت ۾ پيش ڪيا ويا، انهيءَ دوران هڪ شخص اڳتي وڌيو، عرض ڪيو: عاليجاھ! مان فلاڻي ملڪ جو ايلچي آهيان، اسان جي بادشاھ سلامت اوهان جي لاءِ هڪ انمول هيرو تحفي ۾ موڪليو آهي، هي چئي ڪري ان تحفي وارو ڊٻو کولي بادشاھ سلامت جي سامهون رکي ڇڏيو. باشاھ اورنگ زيب رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه وري مسڪرائي فرمايو: هن دفعي بہ مون توکي سڃاڻي ورتو آهي، تون اهو ئي ٻهروپيو آهين. ويچارو ٻهروپيو وري شرمندگي سان سان ڪنڌ جهڪائي هليو ويو، ان دل ئي دل ۾ پڪو اِرادو ڪيو تہ هن دفعي مان اهڙو روپ اختيار ڪندس جو بادشاھ سلامت هرگز مون کي سڃاڻي نہ سگهندو.

هن واقعي کي ڪافي ڏينهن گذري ويا، پوءِ هڪ ڏينهن بادشاهہ سلامت لشڪر ساڻ ڪري جنگ جي لاءِ روانو ٿيو، بادشاهہ اورنگ زيب پاڻ بہ الله پاڪ جا نيڪ ٻانها هئا ۽ ڪين اولياءِ ڪرام سان عقيدت بہ تمام گهڻي هئي، بادشاهہ سلامت لشڪر سان گڏ سفر تي هيا، رستي ۾ جتي جتي ڪنهن ولي ڪامل جي مزار ايندي هئي، بادشاهہ سلامت لشڪر کي روڪيندا هيا، مزار شريف تي باادب حاضري ڏيندا، فاتحہ پڙهندا ۽ اولياءِ ڪرام جو فيضان حاصل ڪندي اڳتي هلندا پئي ويا. هلندي هلندي هڪ پهاڙي علائقي ۾ پهتا، بادشاهہ سلامت ڏٺو: هڪ جبل جي پير ۾ هزارين ماڻهن جو هجوم آهي. پاڻ تمام گهڻو حيران ٿيا تہ هن غيرآباد علائقي ۾ ايترو هجوم ڇا جي لاءِ آهي؟ خير! معلومات ڪئي وئي تہ خبر پئي تہ ڪي الله پاڪ جا نيڪ ٻانها آهن، جيڪي هن جبل جي غار ۾ رهندا آهن، نهايت باڪمال بزرگ آهن، هروقت الله پاڪ جي ياد ۾ اکيون بند ڪري ويٺا هوندا آهن. هي سيئي ماڻهو پري پري کان سندن زيارت جي لاءِ حاضر ٿيا آهن. اهو ٻڌي ڪري بادشاهہ سلامت کي زيارت جو شوق ٿيو، جيئن تہ لشڪر روڪيو ويو، رات اُتي ئي گذري، صبح جو بادشاهہ سلامت تازو غسل ڪيو، نوان ڪپڙا پاتا، نيڪ ٻانهي جي خدمت ۾ حاضري جي لاءِ ادب طور بہ رڪعت نفل ادا ڪيا، پوءِ پيرين اگهاڙي غار ۾ تشريف وٺي ويا، ڏٺائين، هڪ فقير اکيون بند ڪيو ويٺو آهي، بادشاهہ سلامت ادب سان هٿ ٻڌي پرسان ويهي رهيا، گهڻو دير تائين ويٺا رهيا، ڳالهائڻ، ڪا گفتگو ڪرڻ تہ پري جي ڳالهہ فقير اکيون کولي بہ نہ ڏٺو، بادشاهہ سلامت ڏاڍو متاثر ٿيو تہ ڪهڙو نہ دنيا کان بي رغبتي رکڻ وارو بزرگ آهي، وقت جو بادشاهہ آيو آهي، انهن کي ڪا پرواهہ ناهي، بس الله پاڪ جي طرف لَو لڳائي ويٺا آهن.

گهڻو دير ويهڻ کان بعد بادشاهہ سلامت واپسي جو ارادو ڪيو، پنهنجي جڳهہ کان اٿيا ۽ نيڪ بزرگ جي تعظيم جي نيت سان قدم چمڻ جي لاءِ اڳتي وڌيا،

جيئن ئي بادشاه سلامت قدمن جي طرف هٿ وڌايو تہ فقير بادشاه سلامت جو هٿ پڪڙي ورتو ۽ چيو: بس! بادشاه سلامت.....!! هن دفعي مان ڪٿي ويس، تون سڃاڻين نہ سگهين(يعني اهو شخص ڪو بزرگ هستي نہ بلڪ بهروپيو هيو). بادشاه سلامت جڏهن اها ڳالهہ ٻڌي تہ ڪائنس خاموشي طاري ٿي وئي تہ هي ڇا؟ مان جنهن کي وڏي هستي سمجهي رهيو هيس، اهو تہ هڪ بهروپيو نڪتو.

خير! هاڻي بادشاه سلامت اشرفين جي ٿيلهي ڪڍي، ان بهروپيي کي ڏيندي چيائين: هن دفعي واقعي تون ڪٿي وئين، هي وٺ پنهنجو انعام...!! پر هاڻي حالت بدلجي چڪي هئي، ان بهروپيي ادب سان عرض ڪيو: بادشاه سلامت! هاڻي مون کي هنن سڪن جي ضرورت ناهي، مان ڪو نيڪ ماڻهو ناهيان، مون بس ڪجھ ڏينهن نيڪ ماڻهن جي مشابهت اختيار ڪئي آهي، نيڪ ماڻهن سان ڪجھ ڏينهن جي مشابهت جي اها برڪت آهي جو اڄ الله پاڪ وقت جي بادشاه کي منهنجي قدمن تي جهڪائي ڇڏيو، جيڪڏهن مان واقعي نيڪ ماڻهن جي رستي تي هليس تہ الله پاڪ جون ڪيتريون ڪرم نوازيون ٿينديون. هن سابقہ بهروپيي ايترو چيو ۽ الله پاڪ جي عبادت جي لاءِ جهنگل جي طرف نڪري هليو ويو.[1]

پياريون اسلامي ڀينرون! ڏسو! نيڪ ماڻهن کي پنهنجو آئيڊيل بڻائي انهن جي سيرت تي هلڻ جون ڪيتريون برڪتون آهن، اُن بهروپيي بناوٽي نيڪ ماڻهن جو رستو اختيار ڪيو تہ الله پاڪ ان کي حقيقت ۾ پنهنجي مقرب ٻانهن جو رستو عطا فرمائي ڇڏيو. اسان کي بہ گهرجي تہ اسان نيڪ ماڻهن جي نقشِ سيرت مان روشني حاصل ڪيون. پنهنجي اسلاف، صحابہ ڪرام، اولياءِ ڪرام،

[1] ... زلف و زنجير ،صفحہ:349- 356 باختلاف بعض الالفاظ۔

الله پاڪ جي نيڪ، برگزيده ٻانهن جي سيرت پڙهو، انهن جا اوصاف، انهن جي مبارڪ عادتن جي معلومات حاصل ڪيون، پوءِ انهن جهڙو بڻجڻ جي خاطر انهن جي عادتن ۽ طور طريقن کي عملي طور اپنائڻ جي ڪوشش ۾ لڳي وڃون.

پنهنجو آئيڊيل ٻڌايو!

پياريون اسلامي ڀينرون! مشوري طور هڪ ڳالهه عرض آهي ته ڪنهن نه ڪنهن الله پاڪ جي نيڪ ٻانهي کي پنهنجو آئيڊيل لازمي ٻڌايو! اِنْ شَآءَ اللّٰهُ الْكَرِيْم! هن جون وڏيون برڪتون ملنديون. ڏسو! اميراهل سنت، حضرت علامه مولانا محمد الياس عطار قادري دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه هن دور جي ڪامياب ترين شخصيت آهن. يقيناً هي سندن تي الله پاڪ جي ڪرم نوازي آهي، البته ظاهري اعتبار سان سندن ڪاميابي جي پنيان جيڪي راز آهن، انهن مان هڪ راز هي به آهي ته پاڻ دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه وقت جي تمام وڏي ولي، نائب غوثِ اعظم، عالمِ باعمل، مجددِ دين و ملت، پروانه شمعِ رسالت، امام احمد رضا خان رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْه کي پنهنجو آئيڊيل ٻڌايو، پاڻ ڏسي وائسي، سوچي سمجهي اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْه کي پنهنجو آئيڊيل منتخب ڪيو ۽ انهن تي اڪيون بند ڪيون.

اسان کي به گهرجي ته اسان ڪنهن ڪامل ولي کي پنهنجو آئيڊيل ٻڌايون، سوچي سمجهي ڪري ٻڌايون، پوءِ جڏهن آئيڊيل ٻڌايون ته انهن جي نقشِ قدم تي هلڻ شروع ڪيون، جنهن ڪامل ولي کي آئيڊيل ٻڌايون، انهن جي سيرت پڙهون، انهن جي ادائن، انهن جي عادتن ۽ طور طريقن جي معلومات حاصل ڪيون ۽ پنهنجي سڄي زندگي انهن جي نقشِ سيرت تي هلندي رهڻ جي ڪوشش ڪيون. ان جي برڪت سان اِنْ شَآءَ اللّٰهُ الْكَرِيْم! نيڪ اعمال جي توفيق به

ملنديءِ زندگي سنورجي ويندي، گناهن کان حفاظت رهندي ۽ الله پاڪ چاهيو ته دنيا ۽ آخرت ۾ بيڙو پار ٿي ويندو.

اَلْحَمْدُ لِلّٰه! مڪتبة المدينہ صحابہ ڪرام عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان اولياءِ ڪرام، باعمل ۽ عاشقانِ رسول علماءِ ڪرام جي سيرت تي ڪيئي ڪتاب ۽ مختصر رسالا لکيا آهن، جيئن: فيضان صديق اڪبر، فيضان فاروقِ اعظم، الله وارن جون ڳالهيون، غوثِ پاڪ جا حالات، حضرت عمر بن عبدالعزيز جون 425 حڪايتون وغيره ڪيئي ڪتاب آهن، هي ڪتاب حاصل ڪيو! انهن کي پڙهو! صحابہ ڪرام عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان ۽ اولياءِ ڪرام جي پيارين پيارين ادائن کي نوٽ ڪيو! پوءِ انهن کي عملي طور تي اپنائڻ جي ڪوشش ۾ لڳي وڃون. الله پاڪ اسان سڀني کي عمل جي توفيق عطا فرمائي.

نيڪ ماڻهن جون ڪجھ عادتون

مڪتبة المدينہ جي 80 صفحن تي مشتمل هڪ نهايت پياري ڪتاب آهي: اخلاقُ الصّالحين. هن ۾ اولياءِڪرام جي ڪجھ مبارڪ عادتن جو تذڪرو آهي. ڪوشش ڪري هي ڪتاب مڪمل پڙهي ونو! اولياءِ ڪرام جون ڪجھ مبارڪ عادتون مان پيش ڪيان ٿو:

(1) قرآن و سنت جي ڪامل پيروي

اولياءِ ڪرام جي هڪ عادت اها آهي ته هي وڏي مرتبي وارين هستيون هر معاملي ۾ قرآن ۽ سنت جي پيروي ڪندا آهن بلڪ علامہ شعراني رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه ته هي به لکيو آهي ته اولياءِ ڪرام کي ڪوبہ ڪم ڪرڻو هوندو آهي ته جيستائين خاص ان ڪم جي متعلق قرآن ۽ حديث مان رهنمائي حاصل نہ ڪن، ان وقت تائين اهو ڪم ڪندا ئي ناهن.

سُبْحٰنَ اللهُ! هي ڪهڙي پياري عادت آهي ۽ اسان هي عادت آسانيءَ سان اپنائي سگهون ٿيون، رڳو ذهن بڻائڻو آهي ته جڏهن به ڪو اهڙو ڪم ڪرڻو آهي، جنهن جو شرعي حڪم اسان کي معلوم ناهي، اهو ڪم ڪرڻ شرعي طور جائز آهي يا نه، اسان کي هن جو جيڪڏهن علم ناهي ته عالمہ اسلامي ڀيڻ يا محرم جي ذريعي ڪنهن مفتي صاحب کان شرعي رهنمائي وٺون! پوءِ اهو ڪم ڪيون! جيڪڏهن اسان هي عادت اپنايون ته اِنْ شَآءَ اللّٰهُ الْكَرِيْم! ڪيئي گناهن کان به بچي وينديون سين ۽ ڪيئي نقصانن کان به محفوظ رهنديون سين.

(2): اخلاص

نيڪ ماڻهن جي هڪ مبارڪ عادت اها هئي ته اهي بلند رتبي وارا ماڻهو هر ڪم ۾ الله پاڪ جي رضا کي سامهون رکندا هئا، رياڪاريءَ کان گهڻو بچندا هئا ۽ هر نيڪ ڪم اخلاص سان ئي ڪندا هئا. انهن کي هن ڳالهه جي پرواهه نه هوندي هئي ته ماڻهو ڪين سٺو سمجهندا يا برو، انهن جو مقصد رڳو الله پاڪ جي رضا کي حاصل ڪرڻ هوندو هو.

غير مسلم ڪلمو پڙهي مسلمان ٿي ويو

مسلمانن جي چوٿين خليفي حضرت علي المرتضيٰ، شير خدا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جو واقعو ڏاڍو مشهور آهي، هڪ ڀيري پاڻ جنگ ۾ هئا، ڪنهن غير مسلم کان لڙائي هلي رهي هئي، حيدرِ ڪرّار رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ان کي قابو ڪري ورتو، ويجهو هو جو پاڻ ان کي جهنم پهچائي ڇڏين ها، عين موقعي تي بيباڪي ڪندي ان حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کي (معاذالله!) ٿڪ هنئي. هاڻي ٿيڻ ته ائين گهرجي ها ته پاڻ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ان تي وڌيڪ غصو ڪن ها، ان کي ڀيريان کان وڌيڪ تڪليف پهچائن ها پر هُو مولاءِ ڪائنات رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هئا، پاڻ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ان غير مسلم کي ڇڏي ڏنو. اهو غير

مسلم وڏو حيران ٿيو تہ هي ڇا ماجرو آهي؟ منهنجي حرڪت سان تہ انهن کي غصو اچڻ گهرجي ها پر انهن مون کي معاف ڪري ڇڏيو. جڏهن انهن حضرت علي المرتضيٰ، شير خدا رَضِیَ اللّٰہ عَنْہ سان هن جي حڪمت پڇي تہ پاڻ فرمايائون: مون تلوار رڳو الله پاڪ جي رضا جي لاءِ پڪڙي آهي، مان خدا جي حڪم جو پانهو آهيان، مان پنهنجي ذات جو بدلو ناهيان وٺندو.

30 سالن جون نمازون ٻيهر دهرايون

هڪ بزرگ رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ 30 سالن تائين مسجد جي پهرين صف ۾ (باجماعت) نماز ادا فرمائيندا رهيو، هڪ ڀيري ان کي پهرين صف ۾ جڳهہ نہ ملي ۽ ٻي صف ۾ بيهي رهيو تہ شرم سار ٿيڻ لڳو تہ ماڻهو ڇا چوندا تہ ڏسو! اڄ هن ماڻهوءَ جي پهرين صف رهجي وئي آهي. اهو خيال ايندي ئي هُو سنڀلجي ويو ۽ پنهنجي نفس کي چيو: ” اي نفس! مان 30 سالن تائين جيڪي نمازون پهرين صف ۾ ادا ڪندو رهيس ڇا اهي ماڻهن کي ڏيکارڻ جي لاءِ هيون جو اڄ توکي شرم اچي رهيو آهي!“پوءِ انهن اڳوڻيون 30 سالن جون نمازون دهرايون (يعني ٻيهر ادا ڪيون)

سُبْحٰنَ اللّٰہ! ڇا شان آهي الله پاڪ جي نيڪ ٻانهن جو. شرعي مسئلو اهو ئي آهي تہ جيڪڏهن نماز ۾ اهڙو خيال اچي وڃي تہ نماز دهرائڻ ضروري ناهي پر الله پاڪ جي نيڪ ٻانهن جي تقويٰ نرالي ئي هئي. بهرحال! اسان کي بہ گهرجي تہ رياڪاري ۽ ڏيکاءُ کان بچون، هميشہ هر ڪم ۾ الله پاڪ جي رضا کي ذهن ۾ رکو.

بنادے مجھے نیک نیکوں کا صدقہ
مرا ہر عمل بس ترے واسطے ہو

گناہوں سے ہر دم بچا یا الٰہی!
کر اخلاص ایسا عطا یا الٰہی!

عبادت میں گزرے مری زندگانی | کرم ہو کرم یاخدا! یاالٰہی!

(3): ذاتي دشمني نہ رکندا هئا

پياريون اسلامي ڀينرو! الله پاڪ جي نيڪ ٻانهن جي هڪ پياري عادت هيءَ بہ هئي تہ اهي نيڪ انسان ڪنهن سان بہ دشمني نہ رکندا هئا، انهن جي دوستي ۽ دشمني جو معيار بہ الله پاڪ جي رضا هوندو هو يعني هي حضرات جنهن سان دوستي رکندا هئا تہ دنيا جي لاءِ، مال ڏسي ڪري، ظاهر ٽپ ٽاپ وغيره ڏسي ڪري نہ بلڪ الله پاڪ جي رضا جي لاءِ چڱن ۽ نيڪ ماڻهن سان ئي دوستي رکندا هئا ۽ جيڪڏهن ڪنهن کي ناپسند ڪندا هئا تہ اهو بہ پنهنجي ذات جي لاءِ نہ بلڪ الله پاڪ جي رضا جي لاءِ يعني الله جي دشمنن کان ئي دشمني رکندا هئا.

افسوس! اڄڪلهہ پاءُ پاءُ جو گريبان پڪڙي ٿو، ماءُ ڌيءَ ۾ لڙائي ٿيندي آهي، پاڙيسري پاڻ ۾ پيار محبت سان ناهن رهندا، عزيز رشتيدارن سان مرڻ جيئڻ ختم ڪري ڇڏيندا آهن، لڙائي جهيڙا معاشري ۾ وڌندا پيا وڃن ۽ انهيءَ لڙائي جو بنياد ڇا آهي؟ ذاتي بغض، ڪينو، حسد، دنياوي مال و دولت.....!! ڪاش! اسان پنهنجي نفس خاطر وڙهڻ ڇڏي ڏيون، اسان جي زندگي جو معيار رڳو الله پاڪ جي رضا جو حصول بڻجي وڃي تہ ان شآءَ الله الڪريم معاشرو امن ۽ سڪون جو گهوارو بڻجي ويندو.

ايمان جي مضبوط رسّي

هڪ ڀيري مڪي مدني مصطفٰي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَالِهٖ وَسَلَّمَ پنهنجي پياري صحابي حضرت سيدنا ابوذر غفاري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کان پڇيو: يَا اَبَاذَرٍّ اَیُّ عُرَی الْاِيْمَانِ اَوْثَقُ؟ اي ابوذر! ايمان جي سڀ کان مضبوط رسي ڪهڙي آهي؟ عرض ڪيو: اَللهُ وَرَسُوْلُهٗ اَعْلَمُ الله ۽ ان

جا رسول ئي بهتر ڄاڻن ٿا. فرمايو: الله پاڪ جي رضا جي لاءِ محبت ۽ الله پاڪ جي رضا جي ئي لاءِ دشمني رکڻ.[1]

هاڻي ته رڳو لالچ باقي آهي

ڪاش! اسان کي هر تعلق خالص طور الله پاڪ جي رضا جي لاءِ رکڻ جي توفيق ملي وڃي...!! نہ تہ حالات نازڪ آهن. حضرت احمد بن حسن جرِيرِي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه فرمائن ٿا: پهرين زماني ۾ ماڻهن جو باهمي معاملن جو تعلق دين سان هو، ايستائين جو دين ڪمزور ٿي ويو(يعني دلين مان دين جي اهميت گهٽ ٿيڻ لڳي) ٻئي زماني ۾ ماڻهو وفا جي ذريعي معاملات ڪندا هئا، ايستائين جو وفا ختم ٿي وئي، ٽئين زماني ۾ ماڻهن مروت سان معاملات ڪيا، ايستائين جو مُروت بہ ختم ٿي وئي ۽ هاڻي لالچ ۽ خوف کان سواءِ ڪجهہ باقي ناهي[2]

الله پاڪ اسان کي حرص ۽ هَوس، ذاتي دشمني ۽ لڙائي جهيڙن کان محفوظ فرمائي.

اٰمِين بِجَاہِ خَاتَمِ النَّبِيِّن صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

(4): ايثار

پياريون اسلامي ڀينرو! الله پاڪ جي نيڪ ٻانهن جي هڪ پياري عادت هيءَ بہ هئي تہ اهي حضرات پاڻ تي ٻين کي ترجيح ڏيندا هئا. جيتوڻيڪ پاڻ انهن کي تڪليف بہ ڪٽڻي پوندي هئي پر اهي ٻين کي سڪون پهچائڻ جي ئي ڪوشش ڪندا هئا.

ايثار جي هڪ اعلىٰ مثال

---

[1] ... شعب الايمان، باب فی مباعدة الکفار والمفسدين، جلد: 7، صفحہ: 70، حديث: 9513 ۔
[2] ... احيا علوم الدين ، کتاب آداب الالفة والاخوة، جلد: 2، صفحہ: 204۔

حضرت نوري، حضرت رقام ۽ حضرت ابو حمزه رَحۡمَۃُ اللہِ عَلَیۡھِم اهي ٽئي عظيم صوفي بزرگ هئا، هڪ ڀيري جو واقعو آهي ته خليفي جو هڪ وزير صوفين سڳورن جو دشمن ٿي پيو، ان هنن ٽنهي بزرگن جي متعلق خليفي جا ڪن ڀريا ۽ خليفي انهن ٽنهي بزرگن کي قيد ڪرڻ جو حڪم ڏئي ڇڏيو. سو انهن ٽنهي بزرگن کي خليفي جي سامهون آندو ويو، خليفي حڪم ڏنو، انهن ٽنهي جو ڪنڌ ڪپيو وڃي. حڪم تي عمل شروع ٿي ويو: جلاد تلوار ڪڍي اڳتي وڌيو ۽ سڀ کان پهريان حضرت رقام رَحۡمَۃُ اللہِ عَلَیۡه کي شهيد ڪرڻ چاهيو، اهو ڏسي ٻيو بزرگ حضرت نوري رَحۡمَۃُ اللہِ عَلَیۡه جلدي مان اٿيو حضرت رقام رَحۡمَۃُ اللہِ عَلَیۡه جي جاءِ تي تلوار جي سامهون ويهي رهيو، جلاد چيو: اي شخص هيءَ تلوار ڪا راند ناهي. حضرت نوري رَحۡمَۃُ اللہِ عَلَیۡه فرمايو: توهان صحيح چئو پيا پر دنيا ۾ سڀ کان عزيز شيءِ زندگي آهي ۽ مان چاهيان ٿو ته زندگي جا جيڪي باقي پساهه آهن پنهنجي ڀائرن جي لاءِ قربان ڪري ڇڏيان.

خليفي جڏهن اها ڳالهه ٻڌي ته معاملو سمجهي ويو، سو قاضي کي هن بزرگن جي متعلق تحقيق جو حڪم ڏنو، آخر هنن ٽنهي بزرگن کي با عزت آزاد ڪيو ويو.[1]

آج ہے اِیثار کا جذبہ جو پروانوں کے پاس | تھی کبھی یہ دولتِ بیدار انسانوں کے پاس

پياريون اسلامي ڀينرو! اهو آهي ايثار....! اسان کي به گهرجي ته اسان هڪ ٻئي کان وڌي ڪري قرباني ڏيڻ جي عادت ٺاهيون! ٻين کي راحت پهچائڻ جو ذهن ٺاهيون، جڏهن اسان پنهنجي مسلمانن سان ائين مخلص ٿي ويندي سين، انهن جي خاطر قربانيون ڏيڻ جو ذهن ٺاهي وٺنديون سين ته ان شآءَ اللہ الڪريم! هڪ ٻئي جي محبت دلين ۾ وڌندي، مسئلا حل ٿي ويندا ۽ اللہ پاڪ چاهيو ته معاشرو امن ۽ سڪون جو گهوارو بڻجي ويندو.

[1] ... ڪَشْفُ الْمَحْجُوب مترجم، صفحه:274و275بتغيرِ قليلٍ۔

جذبۂ اِيثار دِل ميں ہوا گر | مسئلوں کا حل نکلتا جائے گا

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيْب   صَلَّى اللهُ عَلٰى مُحَمَّد

پياريون اسلامي ڀينرو! نيڪ ماڻهن جون اهي ڪجھ مبارڪ عادتون اسان ٻڌيون، اسان کي گهرجي ته اسان اهي عادتون اپنايون، ان سان گڏوگڏ نيڪ ماڻهن کي پنهنجو آئيڊيل به بڻايون. صحابہ ڪرام عَلَيهِمُ الرِّضْوَان جي اها مبارڪ تمنا جنهن جو بيان اسان شروع ۾ ٻڌو ته صحابہ ڪرام عَلَيهِمُ الرِّضْوَان چيو.

وَنَطْمَعُ اَنْ يُّدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۸۴﴾

(پاره:7،سورۂ مائده:84)

ترجمو ڪنز العرفان: ۽ اسان لالچ ڪيون ٿا ته اسان کي اسان جو رب نيڪ ماڻهن سان گڏ (جنت ۾) داخل ڪري ڇڏي

ڪاش! اها تمنا دل ۾ وڌائڻ نصيب ٿي وڃي.

اٰمِين بِجَاهِ خَاتَمِ النَّبِيِّيْن صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيْب   صَلَّى اللهُ عَلٰى مُحَمَّد

پياريون اسلامي ڀينرو! بيان کي ختم ڪندي سنّت جي فضيلت ۽ ڪجھ سنّتون ۽ آداب بيان ڪرڻ جي سعادت حاصل ڪيان ٿي، تاجدار رسالت، شهنشاهِ نُبُوَّت، مصطفيٰ جانِ رحمت صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمان جنّت نشان آهي:

مَنْ اَحَبَّ سُنَّتِی فَقَدْ اَحَبَّنِی وَمَنْ اَحَبَّنِی كَانَ مَعِیَ فِی الْجَنَّةِ

جنهن منهنجي سنّت سان محبت ڪئي ان مون سان محبت ڪئي ۽ جنهن مون سان محبت ڪئي اهو جنّت ۾ مون سان گڏ هوندو.[1]

سینہ تیری سُنّت کا مدینہ بنے آقا! | جنت میں پڑوسی مجھے تم اپنا بنانا

سَلام ڪرڻ جون سنتون ۽ آداب!

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **! اَلسَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ : سلام ڳالهه ٻولهه کان پهريان آهي.**[2]

پياريون اسلامي ڀينرو! مسلمان سان ملاقات ڪرڻ وقت ان کي سلام ڪرڻ سنّت آهي. ❁ ڏينهن ۾ ڪيترائي ڀيرا ملاقات ٿئي، هڪ ڪمري کان ٻئي ڪمري ۾ بار بار اچڻ وڃڻ ٿئي، اتي موجود مسلمانن کي سلام ڪرڻ ثواب جو ڪم آهي ❁ سلام ۾ اڳرائي ڪرڻ سنّت آهي ❁سلام ۾ اڳرائي ڪرڻ وارو **الله** عَزَّوَجَلَّ جو مُقرّب آهي ❁سلام ۾ اڳرائي ڪرڻ وارو تَڪَبُّر کان به بَري آهي جيئن منهنجي مڪي مدني آقا، مٺي مٺي مصطفيٰ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جن جو فرمان آهي: سلام ۾ اڳرائي ڪرڻ وارو تَڪَبُّر کان بَري آهي.[3] ❁سلام ۾ (اڳرائي) ڪرڻ واري تي **90** رحمتون ۽ جواب ڏيڻ واري تي **10** رحمتون نازل ٿين ٿيون. ❁ اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ چوڻ سان 10 نيڪيون ملن ٿيون، گڏوگڏ وَرَحْمَةُ الله به چوندا ته 20 نيڪيون ٿي وينديون ۽ وَبَرَكَاتُهٗ شامل ڪندؤ ته 30 نيڪيون ٿي وينديون. ❁ اهڙي طرح جواب ۾ وَعَلَيْكُمُ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهٗ چئي **30** نيڪيون حاصل ڪري سگهجن ٿيون ❁سلام جو جواب جلدي ۽ ايڏي آواز سان ڏيڻ واجب آهي جو سلام ڪرڻ وارو ٻڌي وٺي ❁ سلام ۽ سلام جي جواب جو

---

[1] ... مشكاة الصابيح،كتاب الايمان،باب الاعتصام بالكتاب والسنة،١/٩٧،حديث:١٧٥

[2] ... ترمذی، کتاب:الاستئذان، باب:ماجاء فی السلام قبل الکلام، صفحہ:635، حدیث:2699۔

[3] ... شعب الایمان ج 6 ص 433 حدیث 8786

صحيح تَلَفُّظ ياد ڪري وٺو. پهريان مان چوان ٿو اوهان ٻڌي دُهرايو:
اَلسَّلامُ عَلَيكُمْ (اَسْ-سَلامُ -عَلَيْ-كُمْ) هاڻي پهريان مان جواب ٻڌايان ٿو پوءِ اوهان دُهرايو: وَعَلَيكُمُ السَّلام (وَعَلَيْكُ-مُسْ-سَلَام)[1]

طرح طرح جون هزارين سنتون سکڻ جي لاءِ مکتبة المدينہ جي شايع ٿيل ڪتاب 312 صفحن تي مشتمل ڪتاب ”بهار شريعت“ جلد 3 حصو 16 ۽ 120 صفحن جو ڪتاب “سنتيں ۽ آداب” هديو ڏئي حاصل ڪيو ۽ پڙهو.

[1] ...550سنتيں اور آداب، صفحہ:30-32۔